

En nom de la ciència: Primatocentrisme i benestar animal

Enrique Font

Institut Cabanilles de biodiversitat i Biologia Evolutiva - Universitat de València

Fa algunes setmanes la premsa nacional i internacional es feia ressò de la notícia que l'Institut Nacional de la Salut (NIH) dels EUA havia fet una passa important cap a la prohibició definitiva de l'ús de ximpanzés en la investigació biomèdica. A partir d'ara, els més de 300 ximpanzés que encara romanen en instal·lacions del NIH seran retirats paulatinament a diversos santuaris repartits pels EUA en què presumiblement tindran una vida plàcida i tranquil·la, allunyats dels laboratoris d'investigació. Únicament 50 dels animals romandran en instal·lacions del NIH, per si en algun moment es considera que la seua utilització és indispensable per tal de resoldre algun problema greu que afecta la salut humana; però, fins i tot arribats en aquest extrem, les normes que en el futur regularan el seu ús com a animals d'experimentació seran molt més estrictes encara que les que estaven en vigor fins ara.

Una bona notícia per als ximpanzés. Però una notícia agredolça, al meu parer. D'una banda, marca la fi d'algunes pràctiques difícilment justificables des d'un punt de vista ètic. Per a molta gent, els ximpanzés i altres primats senzillament s'assemblen massa a nosaltres com per a poder observar impassibles les manipulacions a què en ocasions se'ls sotmet en nom de la ciència. D'altra banda, la notícia és trista perquè implica que molts experiments que ja no podran realitzar-se amb primats, continuaran realitzant-se amb altres animals. Per què una manipulació experimental que considerem inacceptable per ser duta a terme amb primats, tanmateix no ens fa ni parpellejar quan és un ratolí, un porc o un conill el que la pateix?

Aquesta doble moral no és resultat de la inexperiència o de la falta d'educació. Molts especialistes en primats consideren que els animals que ells estudien són més interessants o mereixen més atenció que no els peixos, les aus o els insectes. El personal de molts parcs zoològics té una opinió similar, i en general els primats reben més atencions i cures que els no-primats. Alguns han batejat aquesta actitud com a "primatocentrisme". La justificació que ofereixen els que practiquen el primatocentrisme és la següent: com que els primats són els nostres parents més propers i s'assemblen físicament més a nosaltres que a altres animals, fóra raonable suposar que els primats seran més semblants als humans en altres característiques, com ara, la intel·ligència – els especialistes prefereixen parlar de cognició o de capacitats cognitives –, la consciència, o la capacitat per a experimentar dolor o patiment. No obstant això, la informació disponible suggereix que els primats estan clarament sobrevalorats. Alguns animals, com els gossos o algunes aus, posseeixen capacitats cognitives que superen les de molts primats. El prejudici, desgraciadament molt estès, que les capacitats cognitives dels primats estan necessàriament per sobre de les d'altres animals és, per tant, injustificat. I què ocorre amb el dolor? És correcte assumir que només els primats són capaços d'experimentar aquesta sensació tan desagradable que anomenem dolor? De bell nou les dades suggereixen que els primats no són tan distints de la resta. La capacitat per a sentir dolor sembla que és present en molts animals, i potser que també en la majoria. Treballs recents, per exemple, han demostrat, més enllà de qualsevol dubte raonable, que alguns crustacis senten dolor, cosa que hauria de fer que ens replantejàrem pràctiques culinàries com la de submergir una llagosta viva dins d'una olla amb aigua bullint.

La notícia sobre els ximpanzés del NIH no ha estat ben rebuda per tots. Alguns investigadors han replicat que les limitacions imposades a l'ús de ximpanzés en la investigació els impedirà aconseguir tractaments adequats per a malalties com l'hepatitis, que tots els anys causa milions de morts en la població humana. És la paradoxa que

planteja la investigació amb animals. Ja a l'Anglaterra victoriana, les actituds envers la utilització d'animals amb finalitats científiques estaven polaritzades i molts buscaven l'opinió autoritzada de les figures científiques de l'època. Charles Darwin era un apassionat enemic de la crueltat amb els animals. El 1871, en la primera edició del seu llibre *L'origen de l'home*, afirmava: "Tots hem sentit la història d'aquells que llepava la mà de l'investigador mentre aquest estava fent-li una vivisecció; aquest home, llevat que tinguera un cor de pedra, ha d'haver patir remordiments fins a l'última hora de la seua vida". Però Darwin era també conscient de la importància de l'experimentació animal. Per això, en edicions posteriors dels seu llibre, Darwin afegí la frase: "llevat que l'operació estigués perfectament justificada per l'increment en el nostre coneixement".

És ben sabut que Darwin mai no participà en debats sobre la seua teoria de la selecció natural i que durant molts anys romangué reclòs en sa casa del comtat de Kent, patint una mala salut crònica que li impedia viatjar. Una de les poques ocasions en què abandonà el seu refugi de Kent fou per donar testimoni davant d'una comissió parlamentària que treballava en l'elaboració de la primera legislació que havia de regular la vivisecció i l'ús d'animals en la investigació. En les compareixences davant de la comissió Darwin insistí en la importància de l'experimentació amb animals per al progrés de la fisiologia i la medicina. Però, quan se l'interrogà sobre la conveniència de dur a terme experiments sense anestèsia o que pogueren infringir dolor de manera innecessària, immediatament va respondre que aquestes pràctiques "només mereixen odi i abominació".

La postura de Darwin és representativa del que molts opinem sobre l'experimentació animal. D'una banda, és indubtable que el progrés científic depèn en gran mesura de la realització d'experiments que en alguns casos requeriran la participació d'animals. Però, de l'altra, a molts ens incomoda haver de causar dolor i patiment als animals en nom de la ciència i el progrés. Estar al costat de la ciència i del progrés no implica necessàriament estar al costat de la crueltat, tant si aquesta és deliberada como si és el resultat de la manca de cura o de la ignorància.

Encara que no disposem de les xifres exactes, s'estima que cada any un grapat de milers de milions d'animals, la majoria rates i ratolins, són utilitzats en experiments a laboratoris de tot el món. Per bé que alguns experiments no causen dolor o patiment, la majoria dels animals acaben sent sacrificats perquè el seu manteniment és costós i no tenen cap utilitat fora del laboratori. No hi ha cap dubte que l'experimentació amb animals ha salvat milers de

vides humanes i ha contribuït a incrementar la nostra qualitat de vida. Però es podria fer millor? Un bon experiment és aquell que aconsegueix un equilibri entre els beneficis potencials de la investigació i el patiment que provoca en els animals que hi participen.

Malauradament, aquests últims mesos han aparegut diversos estudis que denuncien que molta de l'experimentació que es fa en l'àrea de la salut és esbiaixada i pateix errors greus metodològics que fan dubtar de la validesa de les conclusions. A l'hora de sol·licitar finançament molts investigadors ofereixen tot tipus de previsions esperançadores sobre l'impacte que el seu treball tindrà per al tractament i la curació d'aquesta o aquella malaltia. És comprensible: ningú no hauria de finançar una investigació que d'entrada sospitem que no tindrà cap resultat. Però la realitat poques vegades coincideix amb les promeses dels investigadors. De fet, menys d'un 5% dels experiments que es duen a terme amb animals donen lloc a resultats amb alguna utilitat per a la pràctica clínica.

Sóc, des de fa anys, membre del comitè d'ètica en la investigació amb animals d'una de les principals universitats espanyoles. Durant aquest temps no han estat poques les ocasions en què m'he sentit afrontat en constatar com d'inadequats són alguns dels experiments que proposen els meus col·legues. Un dels problemes més obvis és el de la grandària mostral, és a dir, el nombre d'animals que participen en un experiment. Des d'un punt de vista ètic, és tan dolent fer servir massa animals com fer-ho amb massa pocs. Si el nombre d'animals utilitzats és innecessàriament elevat, estarem desaprofitant animals (i temps i diners). Però si el nombre d'animals és insuficient, no podrem arribar a conclusions científicament vàlides. Per exemple, és possible que concloquem erròniament que un determinat tractament no té cap efecte – quan en realitat sí que el té – i el sacrifici de tots els animals implicats en l'experiment haurà estat debades.

La solució, evidentment, no rau en la prohibició o la limitació de les experimentacions amb animals, sinó en el repte de millorar les investigacions. Simplement parant atenció a una cosa tan senzilla com la grandària mostral, la qualitat de la investigació biomèdica podria millorar de manera espectacular. Però ningú no naix sabent com dissenyar i analitzar un experiment científic. Per a això és necessari educar adequadament els estudiants – els futurs investigadors – perquè siguin capaços de fer una investigació de qualitat i perquè, més enllà dels imperatius legals, siguin conscients de la responsabilitat que adquireixen quan decideixen experimentar amb animals.

